

Katarzyna Szwed

OCHRONA DZIECI W KOŚCIELE KATOLICKIM –
DOPUSZCZENIE OSÓB DUCHOWNYCH
I KONSEKROWANYCH DO DZIAŁALNOŚCI NA RZECZ
MAŁOLETNICH WEDŁUG PRZEPISÓW *LEX KAMILEK*

WPROWADZENIE

Polski ustawodawca dostrzega szczególną pozycję dziecka w systemie prawnym i priorytetowo traktuje kwestie zapewnienia mu bezpieczeństwa i ochrony. Należy podkreślić, że ustrojodawca w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹ wielokrotnie wprost odwołuje się do praw dziecka [Stadniczeńko 2017, 10], przy czym fundamentalne znaczenie w tym kontekście ma jej art. 72. Konstytucyjna zasada dobra dziecka stanowi centralny punkt regulacji dotyczących praw dziecka, determinując zarówno proces stanowienia, jak i stosowania relewantnych przepisów. Dzieci podlegają ochronie przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją oraz są uprawnione do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia ich zdania w dotyczącym ich postępowaniu prawnym [Truszkowski i Warston 2024, 181n.]. Konkretnie instrumenty prawne służące ochronie praw dzieci zostały wprowadzone na poziomie ustaw. To rozproszenie regulacji bywa przedmiotem krytyki. Do 2023 r. zasadniczym problemem był niedostatek kompleksowych i spójnych rozwiązań prawnych zdolnych efektywnie przeciwdziałać krzywdzeniu dzieci. Brak koordynacji

DR KATARZYNA SZWED – Uniwersytet Rzeszowski; adres do korespondencji: pl. Ofiar Getta 4-5, 35-959 Rzeszów, Polska; e-mail: szwed@ur.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2755-2804>

¹ Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

działań oraz niewłaściwe zastosowanie dostępnych procedur szczególnie wstrząsnęły opinią publiczną przy okazji tragicznej śmierci ośmioletniego Kamilka z Częstochowy, który zmarł w wyniku brutalnego znęcania się nad nim ojczyma. Niedługo później parlament przyjął *Lex Kamilek*, czyli szereg uregulowań prawnych, które miały stanowić odpowiedź na alarmujące przejawy przemocy wobec dzieci.

Nowelizacja miała charakter gruntowny i objęła wiele obszarów, w tym ustawowego obowiązku sprawdzania danych osoby dopuszczanej do pracy lub innej działalności z dziećmi. Przepisy zostały zmodyfikowane w kierunku poszerzenia kręgu osób podlegających weryfikacji, obejmując również instytucje religijne i kościelne.

Niniejsze opracowanie charakteryzuje procedury weryfikacji osób duchownych i konsekrowanych Kościoła katolickiego, które zostają dopuszczone do pracy z dziećmi. W tym kontekście szczególne znaczenie będzie miała analiza art. 21 ustawy z dnia 13 maja 2016 r. *o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich*². W publikacji uwzględniono również współpracę instytucji kościelnych i państwa w zakresie prewencji i weryfikacji osób duchownych i konsekrowanych oraz dotychczasowe działania Kościoła katolickiego w sferze prawnej mające na celu ochronę dzieci.

I.

Dzieckiem jest każda istota ludzka od chwili poczęcia do osiągnięcia pełnoletności, co wynika wprost z ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. *o Rzeczniku Praw Dziecka*³ (art. 2 ust. 1). W ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*⁴ (art. 10 § 1 i 2) doprecyzowano, że pełnoletnim jest ten, kto ukończył 18 lat, bądź zawarł związek małżeński przed osiągnięciem tego wieku. Podobnie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁵ za małoletniego uznaje

² Dz. U. z 2024 r., poz. 1802 z późn. zm. [dalej: u.p.z.p.s.].

³ Dz. U. z 2023 r., poz. 292.

⁴ Dz. U. z 2025 r., poz. 1071 z późn. zm. [dalej: k.c.].

⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

się osobę fizyczną, która nie skończyła 18 roku życia (kan. 97 § 1). Mianem dziecka określa się osobę fizyczną przed ukończeniem siedmiu lat [Sitarz 2019, 86n.].

Z jednej strony dziecko korzysta z praw i wolności przysługujących każdemu podmiotowi objętemu ochroną konstytucyjną, z drugiej – ze względu na psychiczną i fizyczną niedojrzałość, wynikającą z etapu rozwoju – wymaga szczególnej opieki prawnej. Organy państwa mają obowiązek chronić dziecko przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją oraz innymi zagrożeniami, tworząc w tym celu odpowiedni system prawa [Szwed 2025, 384n.].

Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*⁶ wprowadzono nowe rozwiązania, których celem było wzmocnienie ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Przepisy weszły w życie 15 lutego 2024 r. W tym kontekście warto zauważyć, że krzywdzenie jest zjawiskiem wielowymiarowym. Pojęcie to wykracza poza jego proste rozumienie jako osiąganie seksualnego zaspokojenia kosztem dziecka, z utrzymaniem bądź bez utrzymania kontaktu fizycznego. Krzywdzenie dziecka może bowiem przybierać postać przemocy fizycznej, emocjonalnej, materialnej, a także zaniedbania. Przemoc wobec dzieci wywiera głęboki, długotrwały i negatywny wpływ na ich rozwój. Oddziałuje destrukcyjnie na proces psychicznego, duchowego, moralnego i społecznego formowania się jednostki. Przemoc jest podeptaniem prawa człowieka do życia, godności oraz bezpieczeństwa osobistego [Stadniczeńko 2017, 11].

Działania naprawcze wobec aktów przemocy należy jednak uznać za niewystarczające. Nie ulega wątpliwości, że pomoc ofierze przemocy jest konieczna i nieodzowna, ale jest to zawsze działanie spóźnione. Realizacja prawa dzieci do wolności od przemocy powinna mieć przede wszystkim wymiar prewencyjny. Zdaniem E. Jarosz najlepiej, gdyby przybrała formę zintegrowanych działań obejmujących wdrażanie programów edukacyjnych, wymianę informacji, prowadzenie badań naukowych, działalność pomocową, wzrost społecznej świadomości na temat zjawisk przemocy wobec dzieci oraz eliminowanie z ich otoczenia postaw zagrażających integralności cielesnej, seksualnej i psychologicznej dzieci [Jarosz 2017, 42].

Wydaje się, że w zgodzie z tak rozumianą ochroną małoletnich zainicjowano wspomniane zmiany ustawowe. Perspektywa ta jest widoczna już

⁶ Dz. U. poz. 1606.

w tytule ustawy z 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom na tle seksualnym, do którego dodano człon „i ochronie małoletnich”. Za ważniejsze uznać należy jednak rozszerzenie jej zakresu przedmiotowego. Materia ustawowa nie została bowiem ograniczona jedynie do określenia szczególnych środków ochrony przeciwdziałających przestępczości na tle seksualnym, lecz objęła również szczególne środki ochrony małoletnich w szerszym zakresie. Do tych pierwszych, tj. szczególnych środków ochrony przeciwdziałającym zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, zalicza się Rejestr Sprawców Przepęstw na Tle Seksualnym, określenie miejsc szczególnego zagrożenia przestępczością na tle seksualnym, a także – co istotne z punktu widzenia omawianej tematyki – obowiązki pracodawców i innych organizatorów w zakresie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi oraz pracowników i innych osób dopuszczanych do takiej działalności (zob. art. 3 ust 1 u.p.z.p.s.). Natomiast za środki ochrony małoletnich uważa się: ocenę prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego, standardy ochrony małoletnich, analizę zdarzeń, w wyniku których małoletni na skutek działania rodzica albo opiekuna prawnego lub faktycznego poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, krajowy plan przeciwdziałania przemocy na szkodę osób małoletnich oraz krajowy plan przeciwdziałania przestępstwom przeciwko wolności seksualnej obyczajności na szkodę osób małoletnich, kontrola wykonywania obowiązków nałożonych przepisami, o których mowa w art. 21 oraz 22b u.p.z.p.s.

Nawet pobieżna analiza wprowadzonych środków ochrony pozwala wyprowadzić wniosek, iż omawiane zmiany ustawodawcze nie były ukierunkowane jedynie na eliminację i karanie przestępstw o podłożu seksualnym, ale na reagowanie na wszelkie przejawy krzywdzenia małoletnich. Ich celem było uwrażliwienie dorosłych, którym powierzono opiekę nad dziećmi, na wyłapywanie i reagowanie na oznaki przemocy, której sprawcami wobec dziecka mogą być zarówno bliscy, rówieśnicy, jak i współpracownicy, a dopiero w dalszej kolejności podjęcie działań o charakterze sankcyjnym wobec sprawców i naprawczym wobec ofiar przemocy. Podkreślić należy, iż jednym z istotnych mechanizmów prewencyjnych jest właśnie weryfikacja osób dopuszczonych do pracy z dziećmi i na ich rzecz.

II.

Obowiązek weryfikacji personelu w Rejestrze z dostępem ograniczonym istniał już od 16 czerwca 2016 r., a po nowelizacji przeprowadzonej 30 sierpnia 2019 r. wprowadzono alternatywę pozwalającą na sprawdzenie personelu również w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie⁷. Obowiązek uzyskania informacji z Rejestru dotyczył wąskiego grona podmiotów – obejmował jedynie osoby, z którymi nawiązywano stosunek pracy lub dopuszczano je do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem albo opieką nad małoletnimi. Wyliczenie to należy uznać za enumeratywne, a realizację tego obowiązku powierzono pracodawcom lub innym organizatorom wskazanej działalności. Weryfikacja była przeprowadzana przed nawiązaniem stosunku pracy lub dopuszczeniem do wymienionej działalności na rzecz małoletnich.

Do czasu przyjęcia nowelizacji z dnia 28 lipca 2023 r. spod tego obowiązku wyłączony był Kościół katolicki. Nowelizacja istotnie zmieniła treść art. 21 u.p.z.p.s. Przede wszystkim rozszerzono katalog rodzajów działalności wymagających weryfikacji personelu o rozwój duchowy, a także o świadczenie porad psychologicznych, uprawianie sportu, realizację innych zainteresowań przez małoletnich oraz opiekę nad nimi. Kategoria „rozwój duchowy” jest pojemna i bez wątpienia obejmuje działalność instytucji kościelnych skierowaną do małoletnich.

Misja Kościoła katolickiego realizowana jest na różnych płaszczyznach i nierzadko kierowana do dzieci oraz młodzieży. Może przybierać różne formy, w tym katechezy szkolnej, spotkań parafialnych, działalności charytatywnej, pracy stowarzyszeń młodzieżowych, pielgrzymek czy rekollekcji. Kluczową rolę w jej realizacji odgrywają osoby duchowne i konsekrowane, jednak coraz częściej uczestniczą w niej również osoby świeckie –

⁷ Wraz z uchwaleniem ustawy z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw nazwa organu została uproszczona, tak, by ostatecznie przyjąć brzmienie: „Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15”.

pełniące funkcje animatorów, wychowawców lub opiekunów. Każda z tych osób, niezależnie od swojego statusu, podlega obowiązkowi weryfikacji w rejestrach oraz procedurom przewidzianym w art. 21 u.p.z.p.s., jeżeli zostaje dopuszczona do działalności związanej z rozwojem duchowym, edukacją, wychowaniem lub opieką nad małoletnimi.

Duchowni i osoby konsekrowane realizują swoją posługę przede wszystkim w parafiach. W takim przypadku obowiązek przeprowadzenia procedury weryfikacyjnej spoczywa na proboszczu. Należy jednak pamiętać, że duchowni i osoby konsekrowane często podejmują także inne aktywności wskazane w art. 21 ust. 1 u.p.z.p.s. – w szczególności działalność edukacyjną i wychowawczą w przedszkolach oraz szkołach. W tych sytuacjach kontrola wypełniania obowiązku spoczywa na pracodawcy, niezależnie od formy zatrudnienia.

Dotychczas obowiązki związane z weryfikacją personelu spoczywały jedynie na pracodawcy lub organizatorze wymienionych działalności, natomiast po nowelizacji również kandydaci do pracy z dziećmi zostali zobowiązani do przedłożenia określonych dokumentów. Ponadto znacząco rozbudowano zakres wymogów – od prostego obowiązku weryfikacji osoby w rejestrach do szczegółowych procedur weryfikacyjnych. Obowiązek ten stał się prawnie wymagany od dnia 15 lutego 2024 r., czyli wejścia w życie nowych przepisów.

W obowiązującej ustawie przewidziano kontrolę realizacji tego obowiązku oraz wprowadzono stosowne przepisy karne. Nie sprecyzowano jednak mechanizmu kontroli, co negatywnie wpływa na jej efektywność [Lewandowska-Urbanowicz 2023, 80]. Wskazano natomiast podmioty uprawnione i zobowiązane, które w ramach swojej właściwości przeprowadzają kontrolę wywiązania się obowiązków nałożonych na podstawie art. 21 u.p.z.p.s. Ponadto dopuszczenie do pracy z małoletnimi osoby, której dane widnieją w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym lub prawomocnie skazanej za przestępstwo określone w rozdziale XIX i XXV *Kodeksu karnego*⁸, przestępstwo określone w art. 189a i art. 207 k.k. lub w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o *przeciwdziałaniu narkomanii*⁹, jest zagrożone karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł. Takie same sankcje przewidziano dla osoby, która nie wywiązała się z obowiązków określonych w art. 21 ust. 3-7 u.p.z.p.s. Środek karny w postaci świadczenia

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, Dz. U. z 2025 r., poz. 383 [dalej: k.k.].

⁹ Dz. U. z 2023 r., poz. 1939.

pieniężnego jest zasądzany na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej. Wysokość tego świadczenia nie może przekroczyć 10 000 zł.

III.

Dla właściwej weryfikacji osób duchownych i konsekrowanych, które zostają dopuszczone do pracy z dziećmi, zasadnicze znaczenie ma moment przeprowadzenia sprawdzenia. Powinno do niego dojść przed podjęciem działań na rzecz małoletnich. Jak zostało to zasygnalizowane obowiązek jest współdzielony przez pracodawcę lub organizatora działalności oraz osobę, którą dopuszcza się do działań na rzecz dziecka. W parafii osobą przeprowadzającą sprawdzenie co do zasady jest proboszcz [Ciechanowska i Szwed 2024, 117], a dokumenty związane z weryfikacją powinny być utrwalone w formie papierowej i przechowywane w dokumentacji parafialnej. Wprost o obowiązku przechowywania wydruków z rejestrów oraz pozostałych, opisanych poniżej dokumentów weryfikacyjnych, stanowi art. 21 ust. 9 u.p.z.p.s.

W pierwszej kolejności należy sprawdzić, czy dane osoby zostały zamieszczone w odpowiednim rejestrze, tj. w Rejestrze z dostępem ograniczonym lub w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze. Są to dwie z trzech baz danych wchodzących w skład Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

W art. 21 ust. 2 u.p.z.p.s. użyto spójnika „lub”, co przesądza, iż obowiązek określony w tym przepisie może być zrealizowany na jednej z dwóch podstaw albo kumulatywnie – na obu jednocześnie. Tym samym dopuszczalne jest zarówno uzyskanie informacji z jednego rejestru, jak i równoczesne zasięgnięcie informacji z dwóch rejestrów.

Niezależnie od powyższego, pracodawca lub organizator działalności obowiązany jest do odebrania od kapłana stosownych dokumentów oraz oświadczeń. Część z nich ma charakter zasadniczy, inne zaś – jedynie uzupełniający, stosowany w sytuacjach, gdy przedłożenie dokumentów wymaganych w pierwszej kolejności nie jest możliwe. Na osobie dopuszczanej do działalności z małoletnimi spoczywa obowiązek przedstawienie informacji z Krajowego Rejestru Karnego. Informacja ta odnosi się do przestępstw

wymienionych w art. 21 ust. 3 u.p.z.p.s. Obejmuje ona przestępstwa określone w rozdziałach XIX i XXV k.k., w art. 189a i art. 207 k.k., a także w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, jak również odpowiadające im czyny zabronione przewidziane w przepisach prawa obcego. Zaświadczenie o niekaralności potwierdza, że dana osoba nie figuruje w Krajowym Rejestrze Karnym.

Należy zauważyć, że ani przepisy ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o *Krajowym Rejestrze Karnym*¹⁰, ani przepisy u.p.z.p.s. nie określają terminu ważności informacji wydanej z Krajowego Rejestru Karnego. Z punktu widzenia zasady celowości zasadne jest jednak, aby zaświadczenie było wystawione w okresie możliwie bliskim dopuszczenia do działalności na rzecz małoletnich.

W przypadku osoby dopuszczanej do działalności związanej z rozwojem duchowym małoletnich, posiadającej obywatelstwo innego państwa, konieczne jest przedłożenie informacji z rejestru karnego państwa obywatelstwa. Dokument ten powinien być uzyskany do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej obejmującej kontakt z dziećmi.

Ostatnie lata wskazują na trwały spadek liczby kandydatów do kapłaństwa. W latach 2018-2023 liczba kleryków zmniejszyła się o 35%. Kryzys ten dotyczy przede wszystkim seminariów diecezjalnych, choć obserwuje się również spadek liczby osób konsekrowanych – w latach 1997-2023 o 26,5% [Kot i Kasper 2023, 61n.; Łoziński 2023, 71-72]. Pomimo tego spadku, Polska nie stała się jeszcze obszarem misyjnym wymagającym wsparcia misjonarzy z Afryki, Ameryki Łacińskiej czy Azji. Niemniej jednak, kapłani i siostry zakonne przyjeżdżają do Polski w celu podjęcia studiów, a w konsekwencji włączają się w działalność duszpasterską parafii, co może wiązać się z ich kontaktem z małoletnimi.

Wobec powyższych danych, relatywnie niewielka grupa osób duchownych i konsekrowanych spełnia kryteria określone w art. 21 ust. 4 u.p.z.p.s., a zatem jest zobowiązana do przedłożenia informacji z rejestru karnego państwa swojego obywatelstwa.

Podobnie, polscy misjonarze stanowią jedynie niewielki odsetek duchownych. Szacuje się, że w 2023 r. posługę misyjną pełniło 787 kapłanów i braci zakonnych, 629 sióstr zakonnych oraz 287 księży diecezjalnych [Sobolewski 2023, 94-95]. Trzeba jednak pamiętać, że polskie duchowieństwo –

¹⁰ Dz. U. z 2025 r., poz. 1235.

a w mniejszym zakresie także siostry zakonne – przebywa czasowo za granicami kraju. Głównym celem takiego pobytu, obok działalności misyjnej, jest kształcenie lub sprawowanie funkcji w zakonach bądź instytucjach kościelnych. Informacja ta ma istotne znaczenie w związku z art. 21 ust. 5 u.p.z.p.s., zgodnie z którym osoba, o której mowa w art. 21 ust. 1 tej ustawy, składa pracodawcy lub innemu organizatorowi oświadczenie o państwie lub państwach, w których zamieszkiwała w ciągu ostatnich 20 lat, innych niż Rzeczpospolita Polska i państwo obywatelstwa. Złożenie takiego oświadczenia wiąże się z obowiązkiem przedłożenia informacji z rejestrów karnych wskazanych państw, uzyskanych do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej obejmującej kontakt z dziećmi.

Interpretacja ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich prowadzi do wniosku, że decyzję o tym, czy dana osoba „zamieszkiwała” poza granicami kraju, ustawodawca pozostawił jej własnej ocenie. Jak zauważa P. Bała, „sytuacja, w której ustawodawca żąda wskazania faktów zamieszkania w ujęciu prawnym, a jest to okoliczność ocenna, gdyż zawiera w sobie subiektywny element wolitywny – umiejscowienia tzw. ‘centrum życiowego’ – pod groźbą odpowiedzialności karnej [...] jest zastawieniem przez państwo pułapki na obywatela” [Bała 2024]. Oświadczenie to w istocie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia (art. 21 ust. 8 u.p.z.p.s.).

Na podstawie art. 25 k.c. miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której przebywa ona z zamiarem stałego pobytu oraz w której znajduje się ośrodek jej interesów osobistych i majątkowych¹¹. Każdorazowo wymaga to indywidualnej oceny, czy w przypadku czasowego wyjazdu za granicę spełniona jest przesłanka określona w art. 21 ust. 5 u.p.z.p.s.

Warto podkreślić, że jeżeli w prawie państwa obywatelstwa lub zamieszkiwania, innego niż Rzeczpospolita Polska (art. 21 ust. 4 i 5 u.p.z.p.s.), nie przewiduje się wydawania informacji do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi, wówczas, o ile to możliwe, należy uzyskać stosowną informację z rejestru karnego. Jeżeli jednak także taka możliwość nie istnieje, duchowny lub osoba konsekrowana składa dwa odrębne oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej – pierwsze z nich o charakterze formalnym, stanowiące, że w danym państwie nie przewiduje się wydania wymaganej informacji lub nie prowadzi się

¹¹ Por. wyrok SN z dnia 25 listopada 1975 r., sygn. akt III CRN 53/75.

rejestru karnego, a drugie – o niekaralności i braku zakazów, w którym deklaruje, że: 1) nie był prawomocnie skazany w tym państwie za czyny zabronione odpowiadające przestępstwu określonym w rozdziałach XIX i XXV k.k., w art. 189a i art. 207 k.k., a także w ustawie o *przeciwdziałaniu narkomanii*; 2) nie wydano wobec niego innego orzeczenia stwierdzającego popełnienie takich czynów zabronionych; 3) nie jest objęty obowiązkiem stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, ani z opieką nad nimi.

Uzyskanie zaświadczeń z rejestrów karnych może wiązać się z koniecznością osobistych wizyt w urzędach lub sądach na terytorium państw, w których dana osoba deklarowała zamieszkanie. Realizacja tego obowiązku jest stosunkowo mniej uciążliwa w obrębie państw członkowskich Unii Europejskiej, natomiast w przypadku państw trzecich może stanowić poważną trudność. Praktyka polskich sądów, które doświadczyły znacznego napływu interesantów oczekujących na wydanie zaświadczeń o niekaralności, pokazuje wyraźnie skalę problemów administracyjnych i organizacyjnych. Jednak przede wszystkim obrazuje to trudności, jakie mogą wystąpić po stronie adresata normy prawnej, zobowiązanego do uzyskania odpowiednich dokumentów w obcych systemach prawnych [Rojek-Socha 2024].

Ponad roczny okres stosowania przepisów ustawy o *przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* ujawnił wiele wątpliwości interpretacyjnych, szczególnie w zakresie weryfikacji karalności osób zatrudnionych czy dopuszczonych do działań na rzecz małoletnich. Pierwotnie Ministerstwo Sprawiedliwości wydało wytyczne odnośnie do pojawiających się wątpliwości, a końcowo przygotowano projekt nowelizacji przepisów. Proponowane zmiany dotyczyły rezygnacji z wymogu zaświadczenia o niekaralności rodziców uczniów na rzecz złożenia oświadczeń, zniesienia opłat za zaświadczenie o niekaralności dla wolontariuszy prowadzących zajęcia z dziećmi lub studentów odbywających praktyki, rezygnacji z podwójnego sprawdzania tej samej osoby, jeśli została już zweryfikowana w innym miejscu zatrudnienia oraz przedstawiania zaświadczeń przez osoby z ustawowym wymogiem niekaralności. Zgodnie z projektem, zaświadczenia o niekaralności miały nie być wymagane od osób, które incydentalnie – jako zaproszeni goście czy prelegenci, mieli kontakt z dziećmi

jedynie w obecności nauczyciela. Proponowane zmiany spotkały się jednak ze sprzeciwem Rzecznika Praw Dziecka, który wskazywał, że obniżają one standard ochrony małoletnich, a ostatecznie również z wetem prezydenckim. Gdyby zmiany legislacyjne zostały uchwalone w projektowanym kształcie, dla osób duchownych i konsekrowanych nie wprowadziłyby istotnych modyfikacji.

IV.

Hierarchia kościelna z pełnym zrozumieniem przyjęła założenia nowej ustawy, traktując ją jako kontynuację działań wewnętrznych Kościoła katolickiego mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa dzieci. Na przestrzeni ostatnich lat Kościół ze szczególną uwagą zajmował się kwestiami związanymi z ochroną małoletnich, czego rezultaty widoczne są w sferze legislacyjnej [Kusz 2020, 240-41]. Kierunek zmian wytyczała Stolica Apostolska, a następnie podejmowały go Kościoły partykularne w zgodzie z rozwojem świadomości społecznej i kulturą prawną danego kraju.

W pierwszej kolejności sytuację prawną małoletnich określono w KPK/83. Na tym etapie regulacje kodeksowe miały jednak charakter rozproszony i fragmentaryczny, eksponując głównie prawa rodziców i obowiązki Kościoła w zakresie wychowania oraz statuując ogólne sankcje wobec duchownych dopuszczających się przestępstw seksualnych wobec małoletnich. Kolejny etap stanowiło przyjęcie Karty Praw Rodziny. Jej treść wynikała z zasady ochrony praw dzieci oraz uznania ich szczególnej roli w rodzinie i społeczeństwie. Istotne miejsce w Karcie poświęcono prawom małoletnich, w tym do ochrony, specjalnej opieki i pełnego rozwoju osobowości [Klimkiewicz i Mazur 2023, 149-50]. Późniejsze *Sacramentorum sanctitatis tutela* Jana Pawła II, modyfikowane kolejno przez Benedykta XVI w 2010 r. i Franciszka w 2019 r., koncentrowało się na przestępstwach seksualnego wykorzystania małoletniego przez duchownego. Ochronie przed wykorzystaniem seksualnym miało służyć uchwalenie motu proprio *Come una madre amorevole* i *Vos estis lux mundi*, które wprowadzały przepisy proceduralne określające sposób postępowania w wymienionych sprawach. W 2021 r. papież Franciszek promulgował konstytucję apostolską *Pascite gregem Dei* dokonując tym samym głębokiej reformy przepisów dotyczących przestępstw związanych z szóstym przykazaniem Dekalogu [tamże, 152]. Kierunek i tempo

ewolucji ustawodawstwa Stolicy Apostolskiej jasno obrazuje, iż priorytet stanowiła ochrona dzieci wraz z równoczesną penalizacją czynów godzących w integralność seksualną małoletnich.

Naturalną kontynuacją tych inicjatyw legislacyjnych powinno być współdziałanie Kościoła partykularnego z państwem na rzecz współtworzenia rozwiązań prawnych zdolnych zagwarantować dzieciom bezpieczne warunki wszechstronnego rozwoju. Jest to spójne z art. 25 Konstytucji RP, w którym wprost ustrojodawca stanowi o współpracy Kościoła z państwem w kwestiach związanych z działaniem dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Nie ma tu konfliktu między autonomią Kościoła a prawem państwowym – wręcz przeciwnie, istnieje społeczne oczekiwanie wprowadzenia transparentnego systemu reagowania i prewencji wobec przemocy skierowanej przeciwko dzieciom.

Na tym tle formułowano zarzut, iż główne siły Kościoła partykularnego w Polsce koncentrowały się na działaniach następczych i reaktywnych, podczas gdy profilaktyka była traktowana marginalnie [Kusz 2020, 254-55]. Przyznanie pierwszeństwa opracowaniu dokumentów prawnych i procedur przyjmowania zgłoszeń czynów przestępczych względem budowania systemu prewencji jest typowym działaniem Kościołów partykularnych. Kościół w Polsce nie był przypadkiem odosobnionym.

Tworzenie zrębów mechanizmów służących uprzedniej ochronie małoletnich w Kościele katolickim w Polsce datuje się na 2009 r., a realne podstawy powstały wraz z przyjęciem znowelizowanych *Wytocznych* przez Konferencję Episkopatu Polski w styczniu 2014 r. Stanowiły one odpowiedź na wymagania Stolicy Apostolskiej wyrażone 3 maja 2011 r. przez Kongregację Nauki Wiary w *Okólniku do konferencji episkopatów w sprawie opracowania „Wytocznych” dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich* [Fiałek 2021, 73]. W czerwcu 2013 r. powołano koordynatora ds. ochrony dzieci i młodzieży, a w 2020 r. opublikowano roczny raport „Ochrona małoletnich i pomoc pokrzywdzonym wykorzystaniem seksualnym w Kościele w Polsce” przygotowany przez Konferencję Episkopatu Polski. W ten sposób zainicjowano doroczną praktykę wydawania analogicznych sprawozdań. W każdej diecezji oraz w instytucie życia konsekrowanego i stowarzyszeniu życia apostołskiego wymagane jest powołanie do życia delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży.

Po wprowadzeniu *Lex Kamilek* władze kościelne przystąpiły do jej wdrażania poprzez edukowanie i szkolenie duchowieństwa, opracowywanie standardów ochrony małoletnich oraz poddanie weryfikacji duchowieństwa i osób zakonnych – w tych miejscach, gdzie mają kontakt z dziećmi. Na każdym etapie wprowadzania nowych przepisów Kościół partykularny w Polsce wykazywał daleko idącą gotowość do współpracy z instytucjami państwowymi i zaangażowanie w dostosowywanie *modus operandi* Kościoła lokalnego do nowych wymogów prawnych.

PODSUMOWANIE

Od lat kształtuje się koncepcja dziecka jako podmiotu, któremu przysługują prawa osobiste, przy jednoczesnym zastrzeżeniu, że powinno ono być objęte szczególną ochroną i troską ze strony państwa, społeczeństwa oraz instytucji do tego powołanych. Zmiany wprowadzone na mocy *Lex Kamilek* obejmują szeroki zakres spraw odnoszących się do sytuacji prawnej dziecka. Ich nadrzędnym celem jest wzmocnienie ochrony przysługującej małoletnim oraz podniesienie standardu zabezpieczenia dzieci przed różnymi formami przemocy, w tym seksualnej. Główne założenia ustawy są trafne. Kościół katolicki w Polsce pozytywnie odniósł się do wprowadzonych zmian legislacyjnych i niezwłocznie przystąpił do ich wdrażania. Jest to dobry przykład współpracy państwa i Kościoła na rzecz dobra człowieka. Głosy płynące ze strony władz kościelnych wyrażały pełne zrozumienie wobec konieczności weryfikowania duchownych i osób zakonnych przed dopuszczeniem ich do działalności na rzecz dzieci. Trzeba zaznaczyć, że przepisy ustawy nie ograniczały się wyłącznie do tej grupy społecznej. Wymóg weryfikacji objął szeroki katalog osób pracujących z dziećmi.

PIŚMIENNICTWO

- Bała, Paweł. 2024. „Ustawa Kamilka – nieproporcjonalny i niejasny obowiązek wykazania niekaralności.” <https://www.prawo.pl/oswiata/obowiazek-wykazania-niekaralności-w-ustawie-kamilka-niejasny,529364.html> [dostęp: 02.09.2025].
- Ciechanowska, Justyna, i Katarzyna Szwed. 2024. „Catholic Parishes in the Face of Standards for the Protection of Minors.” *Kościół i Prawo* 13(26), nr 2:109-20.

- Fiałek, Piotr. 2021. „Zadania Delegata ds. ochrony małoletnich przed przemocą seksualną – realizacja w kościele partykularnym w Polsce.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 31(34):67-80. <https://doi.org/10.32077/skp.2021.34.1-4>
- Jarosz, Ewa. 2017. „Prawo dziecka do życia wolnego od przemocy.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* 16(2):24-44.
- Klimkiewicz, Daniel, i Karolina Mazur. 2023. „Ochrona małoletniego i dziecka w systemie prawnym Kościoła Katolickiego.” *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 18(20), nr 1:137-56. <https://doi.org/10.32084/bsawp.4970>
- Kot, Piotr, i Łukasz Kasper. 2023. „Powołania do kapłaństwa i formacja seminaryjna.” W *Kościół w Polsce 2023. Raport*. https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2023/09/KAI_Raport_2023.pdf [dostęp: 02.09.2025].
- Kusz, Ewa. 2020. „Profilaktyka wykorzystywania seksualnego w Kościele katolickim.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* 19, nr 2:235-61.
- Lewandowska-Urbanowicz, Monika. 2023. „Nowe środki ochrony małoletnich wprowadzone w świetle noweli z dnia 28 lipca 2023 r.” *Veritas Iuris* 1:71-97.
- Łoziński, Bogumił. 2023. „Zakony.” W *Kościół w Polsce 2023. Raport*. https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2023/09/KAI_Raport_2023.pdf [dostęp: 02.09.2025].
- Rojek-Socha, Patrycja. 2024. „Po ustawie Kamilka 47 proc. spraw więcej w Krajowym Rejestrze Karnym.” <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/po-ustawie-kamilka-47-proc-spraw-wiecej-w-krajowym-rejestrze-karnym,530317.html> [dostęp: 02.09.2025].
- Sitarz, Mirosław. 2019. „Prawa dziecka w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane zagadnienia.” *Kościół i Prawo* 8 (1):85-99. <http://dx.doi.org/10.18290/kip.2019.8.1-6>
- Sobolewski, Zygmunt. 2023. „Misje.” W *Kościół w Polsce 2023. Raport*. https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2023/09/KAI_Raport_2023.pdf [dostęp: 02.09.2025].
- Stadniczeńko, Stanisław L. 2017. „Ochrona praw dziecka wynikająca z art. 19 Konwencji o prawach dziecka oraz art. 72 Konstytucji RP.” *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy* 22(1):9-23.
- Szwed, Katarzyna. 2025. „Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji RP.” *Studia Prawnoustrojowe* 67:383-97.
- Truszkowski, Mikołaj, i Anna Warston. 2024. „Standardy ochrony małoletnich w świetle ustawy z 28 lipca 2023 roku – ocena wybranych regulacji i uwagi de lege ferenda (część 3).” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 24(4):181-91. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.9851>

Ochrona dzieci w Kościele katolickim – dopuszczenie osób duchownych i konsekrowanych do działalności na rzecz małoletnich według przepisów *Lex Kamilek*

Abstrakt

Uchwalenie *Lex Kamilek* stanowiło istotny krok na drodze do stworzenia całościowego systemu ochrony małoletnich przed krzywdzeniem. Nowelizacja przepisów objęła swoim zakresem również Kościół katolicki wprowadzając wymóg sprawdzenia w odpowiednich rejestrach osób duchownych i konsekrowanych oraz odebrania stosownych dokumentów przed dopuszczeniem ich do pracy z dziećmi. Celem artykułu jest analiza relevantnych przepisów oraz dotychczasowych działań podejmowanych przez Kościół katolicki na rzecz ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Na koniec podjęto próbę oceny przepisów pod kątem ich skuteczności.

Słowa kluczowe: prawa dzieci; *Lex Kamilek*; weryfikacja personelu; Kościół katolicki.

Protection of Children in the Catholic Church – Admission of Clerics and Consecrated Persons to Activities Involving Minors in the Light of the *Lex Kamilek* Provisions

Abstract

The adoption of the *Lex Kamilek* Act constituted a significant step towards the establishment of a comprehensive system of protection of minors against harm. The legislative amendment also extended its scope to the Catholic Church, introducing the requirement of verifying clerics and consecrated persons in the relevant registers and obtaining the appropriate documentation prior to permitting them to work with children. The purpose of this article is to analyse the relevant provisions and the measures thus far undertaken by the Catholic Church in the field of child protection. Finally, an attempt is made to assess the provisions in terms of their effectiveness.

Keywords: children's rights; *Lex Kamilek*; personnel verification; Catholic Church.

Information about Author: DR. KATARZYNA SZWED – University of Rzeszów; correspondence address: pl. Ofiar Getta 4-5, 35-959 Rzeszów, Poland; e-mail: szwed@ur.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2755-2804>